

Konzumacija sredstava ovisnosti među djecom i mladima u Primorsko-goranskoj županiji

(Utilisation of addictive substances among children and adolescents in Primorsko-goranska county)

Andrea Mataija Redžović

Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije
Odjel za prevenciju i izvanbolničko liječenje bolesti ovisnosti

Ključne riječi: sredstva ovisnosti, srednjoškolci, osnovnoškolci

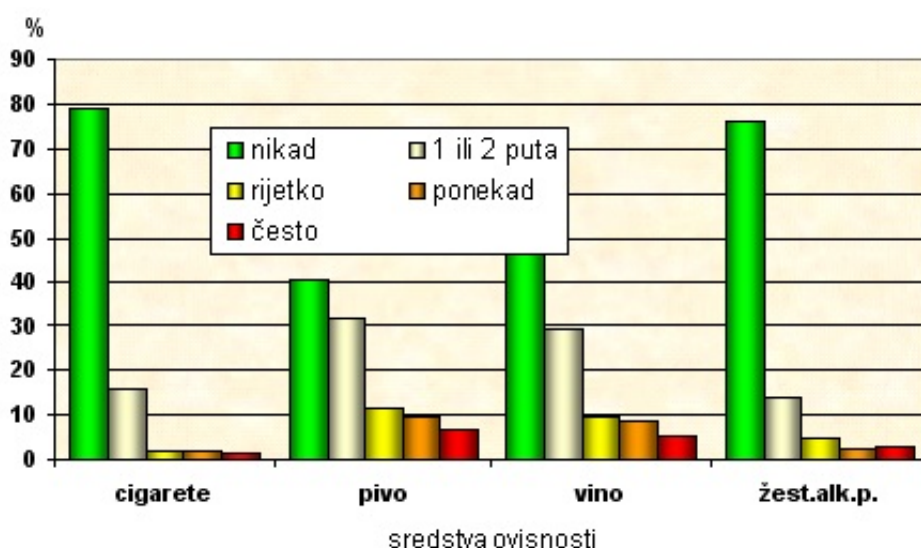
Odavno smo prestali gledati na problem ovisnosti kao pojavu koja se događa negdje drugdje i nekome drugom, u „dalekom svijetu“. Ovisnost je, nažalost, i naša stvarnost. Podaci o broju liječenih ovisnika, o procjenama stvarnog broja ovisnika, o broju umrlih od posljedica konzumiranja itd. nisu dostupni samo stručnjacima koji se izravno bave tom problematikom, već i široj javnosti putem medija. Osim ove vrste podataka, izuzetno je važno poznavati i učestalost konzumiranja sredstava ovisnosti među djecom i mladima – ne samo da bismo mogli govoriti o situaciji kakva jest, već da bismo dobili smjernice za preventivna nastojanja i intervencije. Naime, poznata je činjenica da je rizik postajanja ovisnikom veći što je niža dob prvog uzimanja tj. eksperimentiranja sa sredstvima ovisnosti.

U Primorsko-goranskoj županiji od 1999. godine, u intervalima od dvije godine, sustavno se provodi ispitivanje korištenja sredstava ovisnosti među srednjoškolcima. Ispitivanjima je obuhvaćen velik, i što je značajnije, reprezentativan uzorak mladih. Autor navedenog ispitivanja je dr. sc. Petar Bezinović. Podaci za srednjoškolsku populaciju koji će biti navedeni dio su nalaza ispitivanja iz 2003. i 2005. g. Osim toga, bit će prikazani i podaci o konzumiranju sredstava ovisnosti među osnovnoškolcima, točnije među učenicima 6-ih razreda, prikupljeni u sklopu rada na preventivnom programu «Trening životnih vještina», kojeg je pokrenuo NZJZ PGŽ, a provodi se u suradnji sa županijskim osnovnim školama.

Konzumacija sredstava ovisnosti među učenicima 6. razreda

Ispitivanje među «šestašima» rezultiralo je sljedećim nalazom: niti jedno sredstvo ovisnosti navedeno u upitniku, uključujući kokain i heroin, nije iskustveno nepoznato za sve ispitane učenike. Naime, kada govorimo o inhalantima, marihuani, ecstasiju, kokainu i heroinu, učenici koji su ta sredstva probali nisu mnogobrojni, ali očito ipak postoje. Čak i ako se radi «samo» o eksperimentiranju, taj je podatak alarmantan, budući da znamo da i prva konzumacija nekih od sredstava ovisnosti može biti fatalna. Osim toga, kao što je već spomenuto, rizik razvoja ovisnosti veći je što je dob početka konzumiranja niža.

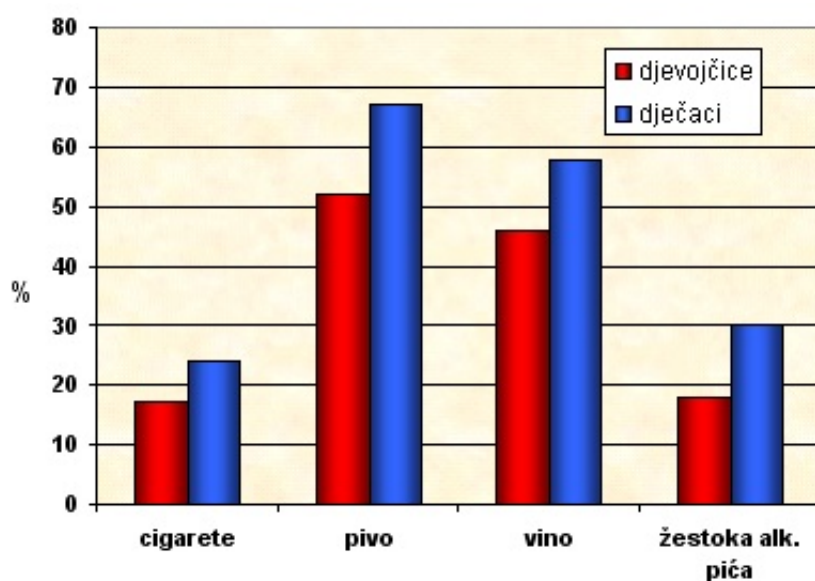
Slika 1. Prikaz učestalosti korištenja cigareta, piva, vina i žestokih alkoholnih pića kod učenika 6. razreda (N = 1 385)

Iskustva konzumacije alkoholnih pića i cigareta također su zabrinjavajuća. Kao što prikazuje Slika 1, najveći problem predstavlja korištenje piva i vina te žestokih alkoholnih pića i cigareta. Više od pola učenika probalo je pivo i vino, a oko 15% ta sredstva konzumira ponekad i često. Cilj ovog istraživanja nije bio utvrditi okolnosti prve konzumacije no, mogli bismo postaviti hipotezu da se često prve konzumacije događaju u krugu obitelji, u kontekstu onog što se naziva «društvenom konzumacijom» budući da u dobi od 12 godina vršnjačko druženje još ne karakteriziraju u velikoj mjeri izlasci i zabave kao učestali kontekst konzumacije u adolescenciji. Umjerena konzumacija u situacijama proslava može se smatrati dijelom običaja i socijalno prihvatljivim ponašanjem za odrasle osobe no, to ni u kom slučaju nije za djecu. Potrebno je osvijestiti kakve poruke o prihvatljivosti konzumiranja alkoholnih pića šaljemo mladima. Podsjećam na to da se cigarete i alkohol, premda za punoljetne osobe nisu nelegalne, smatraju «ulaznim» drogama koje kod djece i mladih povećavaju rizik za budućnost.

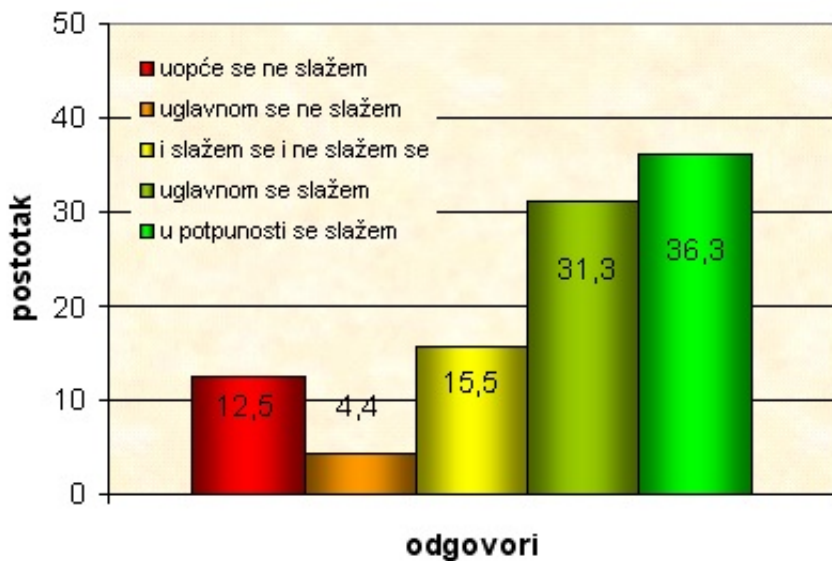
Usporedbom rezultata dobivenih u školama s područja Grada Rijeke i Županije, ustanovljeno je da učenici županijskih škola češće puše cigarete te konzumiraju pivo, vino i žestoka alkoholna pića. Osim ove razlike, ustanovljena je i ona među spolovima; dječaci češće od djevojčica puše cigarete, konzumiraju pivo, vino, žestoka alkoholna pića i marihuanu.

Slika 2. Razlike među djevojčicama i dječacima u konzumaciji cigareta, piva, vina i žestokih alkoholnih pića

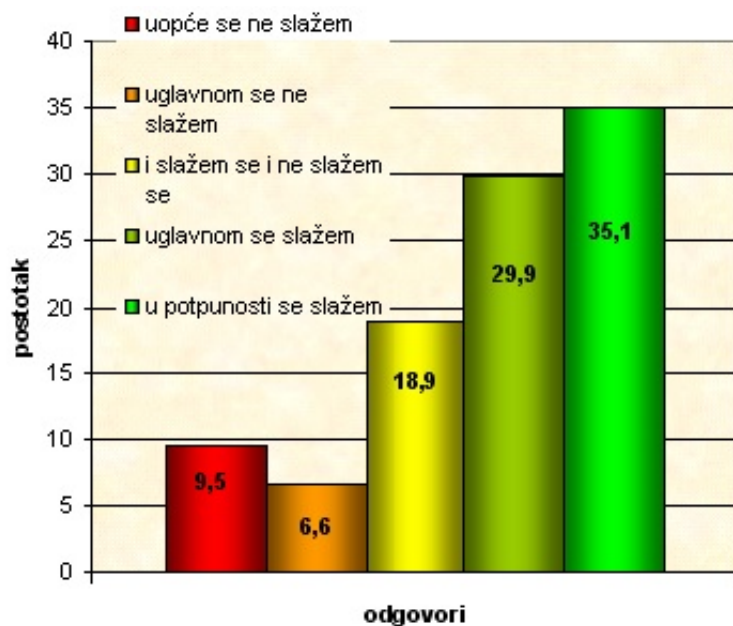

Razmatrajući nalaze istraživanja o razlozima konzumiranja sredstava ovisnosti, preciznije rečeno o percepciji razloga koje učenici imaju, dolazimo do sljedećeg zaključka: glavni razlog zbog kojeg mladi počinju pušiti i piti je utjecaj vršnjaka (Slika 3. i Slika 4.). Ovakvo viđenje situacije potvrđuje opravdanost kreiranja i provođenja preventivnih programa tzv. nove generacije, kao što je i već spomenuti „Trening životnih vještina“, a čiji je naglasak na osnaživanju zaštitnih faktora na razini osobina i vještina.

Slika 3. Percepcija učenika o razlozima početka korištenja cigareta i alkoholnih pića; prikaz slaganja s tvrdnjom „Jer to rade njihovi prijatelji“

Slika 4. Percepcija učenika o razlozima početka korištenja cigareta i alkoholnih pića; prikaz slaganja s tvrdnjom „Jer su ih prijatelji nagovorili“

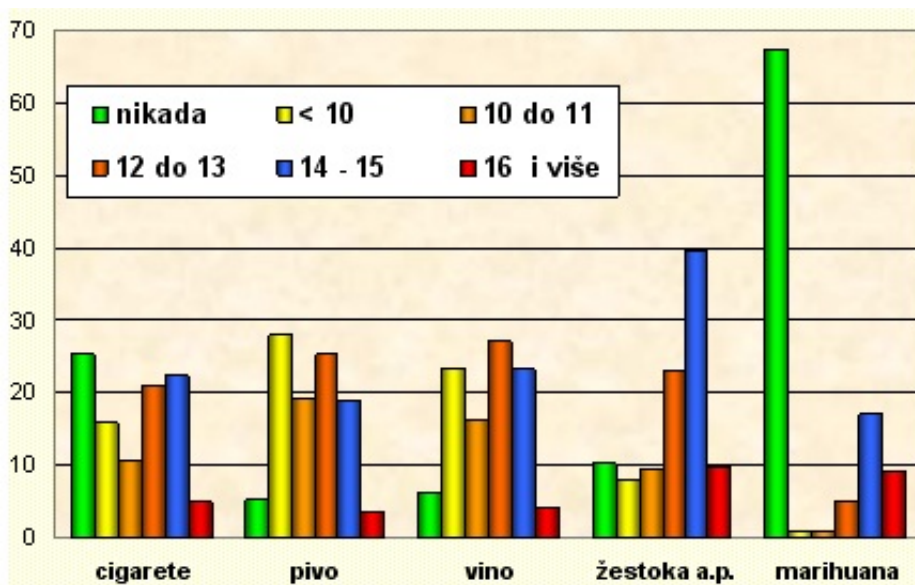

Zaključak temeljen na cjelovitim nalazima istraživanja je sljedeći: rizične faktore za konzumiranje sredstava ovisnosti predstavljaju nisko samopoštovanje, visoka anksioznost, nedovoljno znanje o štetnosti konzumacije sredstava ovisnosti te vršnjački pritisak. Preventivne faktore čine visoko zadovoljstvo životom, visoko samopoštovanje i znanje o štetnosti konzumacije sredstava ovisnosti.

Konzumacija sredstava ovisnosti u srednjoškolskoj populaciji

Slika 5. Prikaz udjela srednjoškolaca u kategorijama dobi prve konzumacije najčešće korištenih sredstava ovisnosti

N = 1650

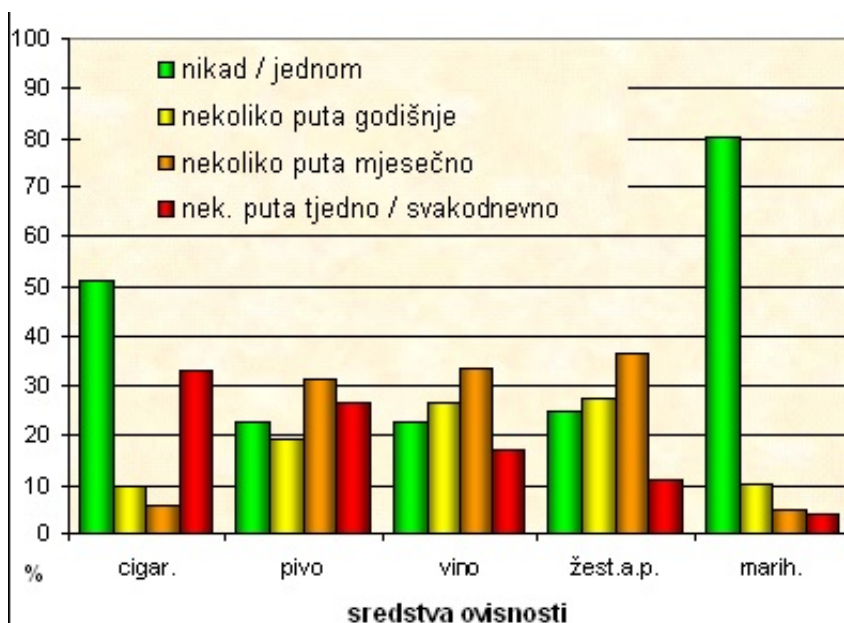

Istraživanje provedeno na srednjoškolskoj populaciji 2005. pokazalo je ono što se, nažalost, moglo i očekivati s obzirom na nalaze kod učenika 6. razreda - ne postoji niti jedno sredstvo ovisnosti koje srednjoškolci nisu probali. Govoreći o kategoriji «nikad nisam probao/la», najmanje vrijednosti karakteriziraju alkoholna pića (pivo, vino i žestoka pića) i cigarete. Samo jedna četvrtina srednjoškolaca nije nikada bila u kontaktu s cigaretama, dok brojke za alkoholna pića ukazuju na još poraznije stanje. Vrlo je malen broj mladih koji nisu eksperimentirali s alkoholnim pićima. Velika većina od onih mladih koji su probali cigarete, pivo i vino, konzumirali su ta sredstva do šesnaeste godine, s time da je «distribucija» po kategorijama dobi relativno ujednačena. Nešto je drugačiji slučaj sa žestokim alkoholnim pićima; nagli porast broja mladih koji po prvi puta konzumiraju ovo sredstvo ovisnosti zabilježen je u kategorijama 12 do 13 te 14 do 15 godina što odgovara višim razredima osnovne i početnim razredima srednje škole.

Sredstva za umirenje upotrijebila je jedna četvrtina učenika, najviše u dobi 14 do 15 godina (kraj osnovne i početak srednje škole). Sličan uzorak pojavljuje se i kod marihuane/hašiša, s tim da je manji broj učenika koji nikada nisu probali ovo sredstvo ovisnosti. Najviše učenika prvi je put isprobalo marihuanu u dobi od 14 do 15 godina. Inhalante nije probalo 87% srednjoškolaca, a preostalih 13% raspoređeno je po svim dobnim kategorijama. Amfetamine nikad nije probalo 91% učenika, a od preostalih 9% najveći je broj to učinio od 14. godine nadalje.

Sredstva ovisnosti koje najveći broj srednjoškolaca nikada nije probao jesu LSD, kokain i opijati (sve preko 95%). Vrijednosti preostale do 100% raspoređene su po svim dobnim kategorijama. Premda su neke od tih vrijednosti male, ne smijemo zaboraviti da predstavljaju djecu i mlade - 0,2% (kao najmanja vrijednost koja se pojavljuje) na prvi pogled možda ne djeluje puno no, zapravo predstavlja troje djece koja su u dobi od samo 12 godina već probala opijate. Kada uzmemo u obzir činjenicu da je populacija, naravno, veća od uzorka obuhvaćenog istraživanjem, onda govorimo o još većem broju djece koja su u tako ranoj dobi isprobala ta opasna sredstva.

Slika 6. Prikaz učestalosti korištenja sredstava ovisnosti među srednjoškolskom populacijom

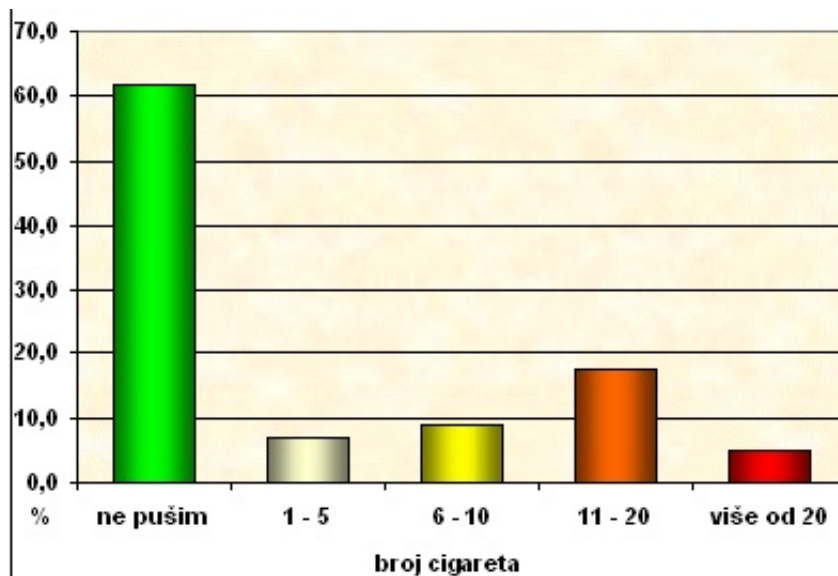
Kada govorimo o učestalosti korištenja različitih sredstava ovisnosti (Slika 6.), prvo se nameću cigarete; u negativnom smislu ističe se podatak da oni koji puše nekoliko puta tjedno i svakodnevno čine čak trećinu od ukupnog broja učenika. Nadalje, konzumacija alkoholnih pića također je vrlo učestala. Pivo nekoliko puta tjedno i svakodnevno koristi više od četvrtine srednjoškolaca, vino i žestoka alkoholna pića nešto manje (17% odnosno 11%). Kada ovim vrijednostima pridodamo one koje se odnose na konzumaciju nekoliko puta mjesečno (što se najvjerojatnije odnosi na pijenje tijekom izlazaka vikendom), možemo ustvrditi da pola srednjoškolske populacije gotovo redovito pije alkoholna pića.

Što se tiče ostalih sredstava ovisnosti, eksperimentiranje nekoliko puta godišnje najčešće je sa sedativima i marihuanom odnosno hašišem, zatim slijede amfetamini i inhalanti. Povremena upotreba nekoliko puta mjesečno ponovno je najčešća kod marihuane i sedativa, zatim amfetamina. Čak 4% mladih poseže za marihuanom, a 2% za sedativima učestalo (nekoliko puta tjedno i svakodnevno). Učestala upotreba kokaina i LSD-a javlja se u 1% srednjoškolske populacije, a opijata u 0,7%.

Osim učestalosti konzumiranja, istraživanje iz 2003. g. pružilo je i drugi vrlo zanimljiv, premda ne i optimističan aspekt konzumacije – količinu konzumiranih sredstava ovisnosti.

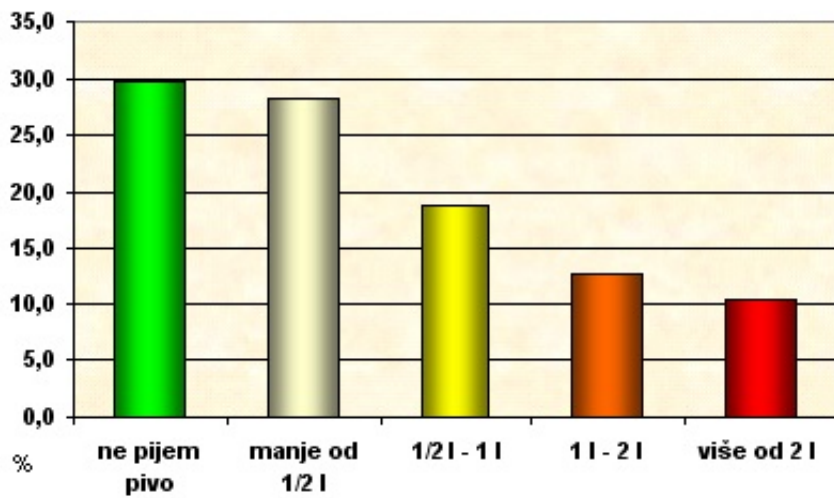
Srednjoškolaca koji svakodnevno puše je čak 40-ak %, a među njima najveći dio puši pola do cijele kutije cigareta. Više od 5% ukupne populacije dnevno popuši više od jedne kutije cigareta (Slika 7.). Dakle, ne samo da mnogi mladi puše, već za mnoge više ne možemo niti govoriti o eksperimentiranju nego redovitoj konzumaciji.

Slika 7. Prikaz broja cigareta koje mladi konzumiraju dnevno

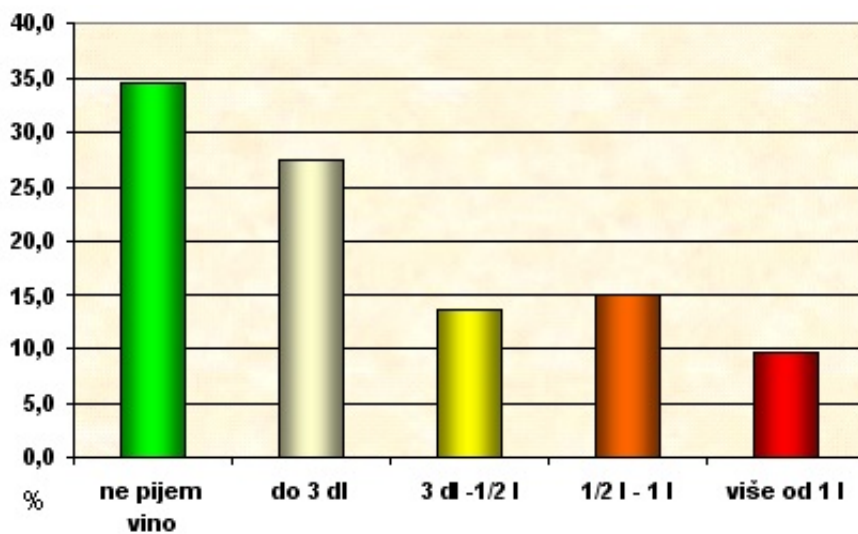
Govoreći o konzumiranju piva, vidimo da niti trećina srednjoškolaca ne apstinira. Oko 20% popije pola litre do jedne, a čak skoro četvrtina ispitanika popije jednu litru, dvije ili čak i više od dvije. Osim što postoji zasigurno negativan učinak navedenih količina na mnoge funkcije konzumenata bez obzira na njihovu dob (uključujući prosudbu i vrijeme reagiranja što je često uzrok prometnih nesreća), ne zaboravimo i na to da se radi o mladima u razvoju i da negativne posljedice konzumiranja alkohola imaju još veći značaj.

Slika 8. Prikaz količine piva kojeg mladi konzumiraju odjednom

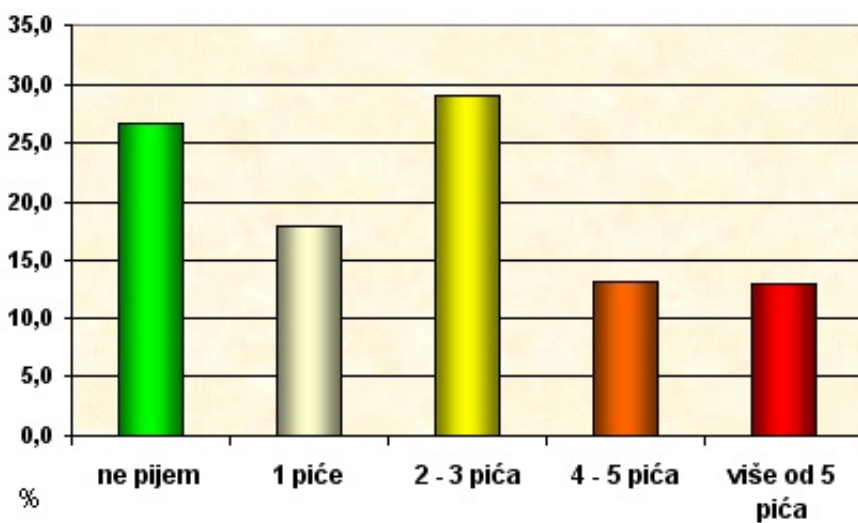
Kao što se može vidjeti na Slici 9, najalarmantniji podaci o konzumaciji vina su sljedeći: 15% srednjoškolaca odjednom konzumira od pola do jedne litre vina, a gotovo 10% i više od jedne litre.

Slika 9. Prikaz količine vina kojeg mladi konzumiraju odjednom

Količina odjednom konzumiranih žestokih alkoholnih pića također otkriva zabrinjavajuće stanje: više od jedne četvrtine mladih popije četiri ili više pića.

Slika 10. Prikaz količine žestokih alkoholnih pića koje mladi konzumiraju odjednom

Iako svi dosad navedeni podaci ne predstavljaju jedinstveno longitudinalno istraživanje na istom

uzorku, nećemo puno pogriješiti ustanovimo li da se situacija s učestalošću konzumacije sredstava ovisnosti pogoršava s godinama. Dakle, ne samo da je opravdano ulaganje u preventivne programe u osnovnoškolskoj dobi, već postaje i pitanje nužnosti. Osim toga, sudeći po iznimno ranoj dobi prvih konzumacija, korisno bi bilo započeti s odgovarajućim preventivnim nastojanjima već u nižim razredima osnovne škole.

Kontakt:

Andrea Mataija Redžović

Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije

Odjel za prevenciju i izvanbolničko liječenje bolesti ovisnosti

Krešimirova 52 a

51000 Rijeka

tel./fax 051 335 920